

מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

הודו, ישראל ועיצוב מחדש של קרן אפריקה

מאת ד"ר לורן דגן עמוס

מבט מבס"א, מס' 2,361, 7 בינואר 2026

תקציר: המאמר מנתח את ההכרה הישראלית בסומלילנד לא כמהלך דיפלומטי מבודד, אלא כחלק מתהליך אסטרטגי רחב של עיצוב מחדש (Re-wiring) של הסדר האזורי בקרן אפריקה. נטען כי המהלך הישראלי המיועד לאתגר את ההתבססות האיראנית ואת הדומיננטיות הטורקית והסינית באזור משתלב באופן פונקציונלי עם תפיסת ה-Maritime Neighborhood של הודו. שילוב זה יוצר סינרגיה בין הלגיטימציה ההודית בדרום הגלובלי לבין היכולות הטכנולוגיות והמבצעיות של ישראל, והופך את סומלילנד ל-Laboratory of Informal Order: מרחב ניסוי לסדר אזורי לא-פורמלי, המאפשר חיזוק ריבונותם וחוסנם של שחקנים אזוריים ובפרט אתיופיה ומציע חלופה יציבה למודלים ריכוזיים וכוחניים.

אפריקה כציר מרכזי ב-Maritime Statecraft ההודי

בעשור האחרון הגדירה ניו דלהי מחדש את אפריקה כזירת מפתח בעיצוב הדרום הגלובלי וכמרכיב ליבה במערך האינטרסים האסטרטגיים שלה. הודו תופסת את היבשת כ"שכנות מימית" – מרחב שבו היא מיישמת תפיסת Maritime Statecraft: בניית תשתית ביטחונית-כלכלית מתמשכת סביב האוקיינוס ההודי, במטרה להתבסס כשותף ביטחוני ופיתוחי מועדף. תפיסה זו מעוגנת בדוקטרינות SAGAR ו-MAHASAGAR, המספקות מסגרת אסטרטגית לשילוב בין ביטחון, צמיחה וקישוריות. אפריקה היא גם זירה קריטית למימוש יעד היצוא הביטחוני של הודו – חמישה מיליארד דולר עד 2025, יעד שלא ניתן להשיגו ללא נוכחות עמוקה, ממוסדת וארוכת טווח ביבשת.

המהלך הישראלי בסומלילנד: מענה רב-זירתי לאיומים מתכנסים

ההכרה הישראלית בסומלילנד מהווה מהלך אסטרטגי חריג, שנועד לשנות את מאזן הכוחות בקרן אפריקה. חשיבותו התחדדה לאחר העימות הצבאי הישיר בין ישראל לבין איראן ביוני 2025, עימות אשר המחיש את מאמצי טהרן להתקרב פיזית לישראל באמצעות אחיזה בנקודות תורפה אזוריות.

לצד האיום האיראני, המהלך הישראלי פוגע גם בנקודות העצבים של שחקנים אזוריים נוספים: **טורקיה** – המבססת השפעה פוליטית וצבאית עמוקה בסומליה ובצירי השיט הסמוכים. **סין** – המחזיקה בדומיננטיות תשתיתית וביטחונית בג'יבוטי, תוך מינוף כלים כלכליים במסגרת ה-BRI. התגובה הישראלית אינה מבוססת על נוכחות צבאית כבדה,

אלא על שילוב של ניטור, שליטה, מודיעין ויכולות דיגיטליות מודל התואם גם את הגישה ההודית של **Capacity Building** והעצמת ריבונות תפקודית.

העוגן היבשתי: השותפות האסטרטגית הודו-אתיופיה

ביקורו ההיסטורי של ראש ממשלת הודו, נרנדרה מודי, באדיס אבבה (16-17 בדצמבר 2025), סימן שלב חדש בעיגון הפוליטי של דלהי בקרן אפריקה. העלאת דרג היחסים לשותפות אסטרטגית נועדה להעניק "אנרגיה ועומק חדשים" לשיתוף הפעולה הביטראלי, תוך התמקדות בביטחון, טכנולוגיה וכלכלה. עבור הודו, אתיופיה – מדינה של למעלה מ-126 מיליון תושבים הנמצאת בלב מהפכה דמוגרפית וגיאו-כלכלית – מהווה שותפת מפתח למימוש חזון "הדרום הגלובלי".

המפתח הימי: ההכרה הישראלית בסומלילנד

בצעד דרמטי (26 בדצמבר 2025), הפכה ישראל למדינה הראשונה המכירה רשמית בעצמאותה של סומלילנד, תוך כינון יחסים דיפלומטיים מלאים. מהלך זה אינו רק מחווה מדינית, אלא מענה אסטרטגי לצורך הקיומי של אתיופיה – המדינה הכלואה (landlocked) המאוכלסת בעולם – בגישה ריבונית לים. נמל ברברה (Berbera) בסומלילנד נתפס כאינטרס עליון לשחרור אדיס אבבה מהתלות הכמעט מוחלטת בנמלי ג'יבוטי, הנמצאים תחת השפעה סינית גוברת. הנוכחות המשולבת של הודו וישראל בקרן אפריקה מציעה חלופה מובהקת למודל ה-BRI הסיני: המודל הסיני מתמקד בהשקעות ענק בתשתיות פיזיות המייצרות לעיתים קרובות תלות פיננסית וחוב. המודל ההודי-ישראלי: מקדם תפיסה של "חוסן ויתירות" (Just in Case), המבוססת על מסדרונות סחר ריבוניים ואוטונומיה אסטרטגית. הודו מציעה מודל של בניית יכולות (Capacity Building) ותשתיות דיגיטליות, שישראל משלימה בשכבה טכנולוגית-מבצעית מתקדמת. הסינרגיה הביטחונית: ישראל כמאפשר אסטרטגי (Enabler): המהלך הישראלי בסומלילנד מספק את המעטפת הנדרשת להגנה על האינטרסים המשותפים במרחב האוקיינוס ההודי (Maritime Neighborhood). יכולות ישראליות בתחומי ה-ISR (מודיעין וסיוור), אבטחת נמלים ומודעות למרחב הימי (MDA), חיוניות לבלימת איומים מצד איראן ופעילות טרור בים האדום. סינרגיה זו תומכת ישירות ביעדי היצוא הביטחוני של הודו – השואפת להגיע לחמישה מיליארד דולר עד 2025 – יעד שהתרחבות באפריקה היא תנאי להצלחתו.

סומלילנד כ-Laboratory of Informal Order

סומלילנד בולטת כחריגה אסטרטגית: ישות יציבה ומתפקדת למרות היעדר הכרה בינלאומית רשמית. מאפיין זה הופך אותה למרחב ניסוי אידיאלי עבור המודל ההודי-ישראלי. מרכיב מרכזי בחבילת הביטחון המשלימה שמציע הציר ההודי-ישראלי הוא תחום ה-ISR (Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance). מדובר בשילוב של אמצעים טכנולוגיים מתקדמים לרבות פלטפורמות בלתי-מאוישות, מערכות לוויין ורשתות חיישנים – המאפשרים איסוף מידע רציף והמרתו למודיעין מבצעי בזמן אמת. בעוד הודו מתמקדת בהנחת התשתית הפיזית ובהכשרת כוח אדם כחלק ממאמצי ה-Capacity Building, התרומה הישראלית מתבטאת באספקת שכבת ה"עיניים" הדיגיטליות. יכולות אלו חיוניות במיוחד למדינות בעלות אזור כלכלי בלעדי (EEZ) רחב היקף אך יכולות ניטור מוגבלות, שכן הן מאפשרות שליטה אפקטיבית במרחב הימי מבלי להידרש לנוכחות צבאית כבדה. נדבך משלים נוסף הוא אבטחת נמלים (Port Security), הכוללת מערך הגנה רב-שכבתי פיזי ודיגיטלי על תשתיות נמל, מזחים ומתקנים לוגיסטיים מפני חבלה, פשיעה ימית וטרור. בהקשר זה, הודו משקיעה בפיתוח תשתיות פיזיות בנקודות אסטרטגיות, אולם היכולות הישראליות מביטחות שתשתיות אלו יתפקדו כ"מסדרונות סחר ריבוניים" מוגנים. אבטחת הנמלים אינה רק עניין ביטחוני צר, אלא תנאי הכרחי לפיתוח כלכלה כחולה בת-קיימא ולשינוי דפוסי סחר אזוריים בתוך היבשת האפריקאית.

הרכיב השלישי הוא מודעות למרחב הימי (Maritime Domain Awareness – MDA), קרי היכולת לייצר תמונת מצב אינטגרטיבית של כלל הפעילות במרחב הימי הרלוונטית לביטחון, לכלכלה ולסביבה. MDA מבוססת על סינתזה של נתונים גולמיים לכדי הבנה מודיעינית רחבה, המאפשרת קבלת החלטות בזמן אמת. שאיפתה של הודו למצב את עצמה כ"מגיבה הראשונה" (First Responder) לאסונות ולאיומים באוקיינוס ההודי נשענת במידה רבה על יכולות מסוג זה. מערכות MDA מתקדמות מאפשרות מאבק אפקטיבי בפיראטיות, בדיג בלתי חוקי ובאיומים לא-מדינתיים, ובכך מחזקות את מעמדה של הודו כמעצמה ימית המכתיבה כללים ולא רק מגיבה להם.

השילוב בין שלושת הרכיבים ISR, אבטחת נמלים ו-MDA יוצר סינרגיה מבצעית המעמיקה את התלות החיובית של מדינות אפריקה ביכולות שמציע הציר ההודי-ישראלי. בעוד הודו מניחה את התשתית הדיפלומטית, הכלכלית והפיזית, ישראל מספקת את היתרון הטכנולוגי הקריטי ההופך את השותפות ל-*game changer* אל מול המודל הסיני, המבוסס יותר על שליטה ריכוזית ופחות על העצמת יכולות מקומיות.

סינרגיה אסטרטגית: הגדרת כללי המשחק מחדש

השותפות ההודית-ישראלית בקרן אפריקה חורגת מברית ביטחונית קלאסית. זהו ניסיון לבחון האם ניתן לבסס השפעה ימית מתמשכת באמצעות לגיטימציה, שותפות והעצמת ריבונות ולא באמצעות כפייה. חלוקת העבודה ברורה: הודו מעצבת את המעטפת הנורמטיבית, הלגיטימציה והקישוריות לדרום הגלובלי. ישראל מספקת את שכבת היכולת המבצעית-טכנולוגית לבלימת איומים פיזיים וטכנולוגיים. סינרגיה זו מחזקת את שתי המדינות: הודו נתפסת כספקית פתרונות ביטחון ופיתוח שאינם קולוניאליים, וישראל מבססת נוכחות לאורך קו אסטרטגי המשתרע מהאוקיינוס ההודי דרך אתיופיה ועד קרן אפריקה.

חסמים ואתגרים ליישום: ניהול סיכונים במרחב שברירי

ההבטחה הגלומה בסינרגיה ההודית-ישראלית בקרן אפריקה אינה חסינה מפני כשלים מבניים ותמורות גיאופוליטיות חריפות. כדי שהמודל המוצע יהיה בר-קיימא, עליו לתת מענה לשלושה וקטורים של סיכון: הראשון בא לידי ביטוי בשבריריות המבנית של היבשת. סומלילנד ממוצבת כ"מעבדה לציבות", אך היא פועלת בתוך סביבה אפריקאית הסובלת מחוסר יציבות כרוני. הדיבידנד הדמוגרפי מול משבר המשילות קיימת סכנה מוחשית שהגידול באוכלוסייה יהפוך מ"דיבידנד" לנטל חברתי-כלכלי בשל תשתיות לקויות. בין השנים 2020 ל-2023 התרחשו תשע הפיכות צבאיות בשבע מדינות, מהלך הממחיש את שחיקת מוסדות המדינה ביבשת. מלכודת החוב ואי-ביטחון תזונתי יחס החוב-תוצר ביבשת הוכפל בעשור האחרון (מ-30% לכ-60%), מה שמגביל את יכולתן של מדינות היעד להשקיע בטכנולוגיות הגנה יקרות. במקביל, אי-ביטחון תזונתי חמור פוקד כ-20% מאוכלוסיית היבשת, עובדה שעלולה להוביל לתסיסה פנימית שתמוטט שותפויות אסטרטגיות. האתגר השני פרדוקס הלגיטימציה ההודית, הודו שואפת להוביל את ה"דרום הגלובלי" דרך קידום ריבונות ושקיפות. עם זאת, הכרה בישות בדלנית כסומלילנד טומנת בחובה סיכון פוליטי כפול: התנגשות עם האיחוד האפריקאי (AU): מדינות אפריקה רגישות ביותר לשמירה על גבולות פוסט-קולוניאליים. תמיכה בסומלילנד עלולה להיתפס כערעור על יסודות הריבונות של סומליה, ובכך לפגוע במעמדה של הודו כ"צומת מרכזית" וקונצנזואלית ביבשת. תגובת נגד טורקית-סומלית: המודל הטורקי בסומליה מבוסס על נוכחות צבאית והשפעה עמוקה. הכרה בסומלילנד מציבה את דלהי וירושלים במסלול התנגשות ישיר עם אנקרה, שעלולה להגיב בהסלמת הנוכחות הצבאית שלה בנקודות חיכוך אחרות לאורך נתיבי השיט. האתגר האחרון הוא התחרות הטכנולוגית: פער ישראלי מול המודל הטורקי ישראל מציעה עליונות בתחומי ה-ISR וה-MDA, אך היא נדרשת להתמודד עם מודל מבצעי מוכח של מתחרים: מבחן ה-Efficiency: הציוד הביטחוני הטורקי (כגון מל"טי ה-Bayraktar) כבר הוכיח יעילות מבצעית

בשדה הקרב האפריקאי (למשל באתיופיה ובסומליה). המודל ההודי-ישראלי חייב להוכיח כי חבילת ה-Security Package שלו מציעה ערך מוסף מבצעי וכלכלי שעולה על הפתרונות הזמינים והזולים יותר של אנקרה ובייג'ינג.

סיכום: ברית של ריבונות וחוסן

ההכרה הישראלית בסומלילנד אינה יעד בפני עצמו, אלא צעד ראשון בברית רחבה יותר לשינוי כללי המשחק האזוריים. המאבק האמיתי אינו על הצהרות, אלא על בניית רשתות השפעה ובריתות המסוגלות להחזיק לאורך זמן ולשלוט בנתיבי סחר, מידע ומודיעין. עבור ישראל והודו, מדובר בתהליך של Re-wiring אסטרטגי: עיצוב פוזיציה של מעצמות מנתיבות כללים באמצעות שותפות, חוסן וריבונות תפקודית. זהו מודל חלופי לסדר האזורי ואולי גם העולמי המכבד את ריבונות מדינות הדרום הגלובלי ומחזק את עמידותן מול איומים חיצוניים.

ד"ר לורן דגן עמוס מומחית למדיניות החוץ ההודית במרכז בס"א וחברת פורום דבורה.